

VAQIF YUSİFLİ

POEZİYA DÖYÜŞÜR... - "ÜMİD SƏNƏDİR ANCAQ, AZƏRBAYCAN ƏSGƏRİ"

(Tənqidçinin publisistik qeydləri)

Azərbaycan poeziyasında müharibə mövzusu həmişə aparıcı mövzulardan biri olub. Bu mövzu ilə bağlı indiyə kimi xeyli məqalələr, tədqiqat əsərləri qələmə alınıb. Elə bircə akademik Bəkir Nəbiyevin "Böyük Vətən müharibəsi və Azərbaycan ədəbiyyatı" monoqrafiyasını misal gətirmək olar. Səməd Vurğunun "Bilsin ana torpaq, eşitsin Vətən, Müsəl-ləh əsgərəm mən də bu gündən" çağırışından sonra bütün Azərbaycan ədəbiyyatı da müharibəyə qoşuldu, öz tarixi=bədii missiyasını şərəflə yerinə yetirdi. Hətta müharibə bitəndən sonra bu mövzu tükənmədi, ikinci bir mərhələyə daxil oldu, Azərbaycan xalqının və Axbaycan döyüşçüsünün qəhrəmanlıq salnaməsinə yeni səhifələr əlavə olundu.

Mənfur qonşularımızın

səksəninci illərin sonlarından başlayaraq bizim xalqımıza qarşı başladığı =elan edilməmiş və əsrlər boyu torpaq iddiasında olan vəhşi və genosid xarakterli müharibəsində də poeziyamız susmadı. O dövrün ictimai-siyasi mənzərəsi çox qarışıq və xao-tik idi, öz havadarlarının hərbi, siyasi və mədəni dəstəyi ilə silahlanan erməni quldurlarının qarşısında hələ zəif idik, ancaq gücsüz deyildik, lakin xalqın bu gücünü, qüdrətini toparlamağa bir başçı, bir sərkərdə meydana yox idi. Ulu öndər Heydər Əliyev hakimiyyətə gəldi və tədricən bu gücü, bu qüdrəti-xalqın içində püsürən qisas hissini, işğal olunmuş torpaqlarımızı xilas etmək əzmkarlığını xalqın ruhuna, milli düşüncəsinə yeritdi.O dövrün poeziyasında üç motiv qaba artıq nəzərə çarpırdı. 1.Şəhidlik (poeziya Birinci Qarabağ müharibəsində, 20 yanvar və Xocalı faciələri ilə elegiya ruhuna kökləndi- "Ağla, qərənfil, ağla") 2. Qəhrəmanlıq.Müharibənin, daha doğrusu, işğalçı müharibənin mahiyyətini açıqlayan, şəhidliyin qəhrəmanlıq kimi dərk edilməsini bədii təhlilə çevirmək...müharibədə həlak olan soydaşlarımızın ölümsüz qəhrəmanlığı (B.Vahabzadənin "Şəhidlər" poeması və onlarla şeirlərdə xatırlanan qəhrəmanlıq ithafları). 3.Çağırış, səfərbərlik, xalqı, milləti ayağa qaldırmaq missiyası. Mən təfərrüata varmayıb yalnız bu sonuncu motivi qısaca xatırlatmaq istəyirəm. Çünki Xalq şairləri - Məmməd Arazın və Qabilin şeirlərindən gətirəcəyim misallar bu gün də səsləşir:

*Ayağa dur, Azərbaycan!
Səninləyəm.
Səndən ayrı biz hər şeyi
bölə billik.
Səndən qeyri biz hamımız
ölə billik.
Ayağa dur, Azərbaycan!
Bunu bizə zaman deyir,
Məzarından baş qaldıran
baban deyir.*

(Məmməd Araz)

*Ürək yanır, göz dolur
Şəhid qəbirlərindən...
Düşünüb daşınıram
Özlüyümdə dərin-dən:
İntiqam ala bilməz,
Qana qan ola bilməz
Məzarları bəzəyən
Ehtiram çiçəkləri...
Ümid sənədir ancaq,
Azərbaycan əsgəri!*

(Qabil)

Bəli, ümid ancaq Azərbaycan əsgərinədir.Bu əsgərin isə güclü, yenilməz bir sərkərdəsi=Ali Baş Komandanı var=möhtərəm prezidentimiz İlham Əliyev. O İlham Əliyev ki, torpaqlarımızın işğaldan azad edilməsi uğrunda apardığı ədalətli müharibə və bunun sayəsində Azərbaycan ordusunun otuz-otuz beş gün ərzində düşməyə ağır zərbələr endirib əksər ərazimizi işğaldan xilas etməsi dünya müharibələr tarixinin şanlı bir səhifəsinə çevrildi. Poeziyamız da əldə söz silahı, ümid - inam silahı itlə bu müharibəyə qoşuldu. Mən müasir poeziyamızı təmsil edən şairlərimizin son bir ayda qələmə aldıkları şeirləri oxuyur və onların da Səməd Vurğunun ifadəsiylə desək, poeziyada "müsəlləh əsgər" olduqlarının şahidinə çevrilirəm. Vaqif Bəhmənli "525-ci qəzet"də "Mən əsgərəm, Qarabağ" şeirlər silsiləsi ilə çıxış etdi (27 oktyabr ayında). Bəri başdan deyim ki, həm Vaqifin, həm də digər şairlərimizin şeirlərində qətiyyətin ümitsizliyi, pessimist ruha rast gəlmədim. Həmişə yətkin bir duyğu var_Qələbə, Qələbə, Qabilin ifadəsiylə desək: "Ümid sənədir ancaq, Azərbaycan əsgəri!"

*Yurda göz dikənin dərşini verdin,
Yolunu azanlar qorxdı gücündən.
Vətənə qanım da halaldı, dedin..
Məğrurluq boyladı igid içindən-
Ey Vətən əsgəri, Vətən əsgəri!*

Vaqifin o silsilədə iki şeirini xüsusilə qeyd etmək istəyirəm. Vaxtilə gözəl şairimiz İsa İsmayılzadə "Güllələr demədi" adlı bir şeir yazmışdı. O şeirdə Böyük Vətən müharibəsi illərinin uşaqları davaya get-

mək, döyüşmək arzusunda idilər.Amma onları yaşlarına görə müharibəyə aparmırlar.Vaqifin şeirində isə vaxta görə mənzərə dəyişir,güllədən, ölümdən, qandan qorxmayan Azərbaycan gəncləri heç nədən çəkinməyərək döyüşə yollanırlar:

*Güllələr çox diddi havanı, yeri,
Güllələr çox dedi"qayıdın geri",
Lülələr çox dedi: "qayıdın geri"
Güllənin sözünə baxan kim idi,
Güllənin gözünə baxırdı hamı!*

Başqa bir şeiri: "Şuşa yerindədi, Elnarə!". Bu şeir xanəndə Elnarə Abdullayevanın "Görən Şuşa yerindəmi" təsnifinin təsiri ilə yazılıb. Elnarə xanım da bizim hamımız kimi Şuşa həsrətini çəkir. Vaqif yazır ki: Şuşa yerindədir, amma "Tarixdi Pənahəli-Xan nəvəsi çatışmır", "Şuşa yanar çıraqdı, Pərvanəsi çatışmır", "Cabbarsız Qarabağın zəngüləsi çatışmır", "Axır İsa bulacağı -piyaləsi çatışmır" və sonda:

*Bürünüb duman Şuşa,
Tökür gözdən qan şuşa!
Yerindədi xan Şuşa-
Elnarəsi çatışmır.*

Gec-tez Şuşa (Qarabağ Şuşasız təsəvvür etmək olarmı?) alınacaq, Elnarənin sözünü də oradan eşidirik.

Qarabağ mövzusunda

mütəmadi olaraq qələm çalan şairlərimizdən biri də Adil Şirindir. Onun 17 oktyabr "Ədəbiyyat qəzeti"ndə dərc edilən "Hər yan yurdun bayrağına, hər kəs əsgər paltarına büründü" şeirlər silsiləsi də (əslində, buna lirik poema da demək olar) müharibə dövrü şairinin analitik düşünmə tərzini nümayiş etdirir. Adil Şirin bu müharibəyə son otuz ilin mədəni-maddi itkiləri ilə boylanır, amma get-gedə "müharibə xəritəsi" dəyişir.

*Ağacların içində
yanıq cökə ağacı.
O da ağac şəhidi,
O da ağac qaxacı.*

*Geri dönə bilməyib
ordan keçən durnalar.
Susdurub "Vacəh"nı
qız köçürən analar.*

*Ürəklərə dar gəlir
sinələrin qəfəsi.
Təsəlli deyil artıq
durna qatarının səsi.*

*Axır ki, bir millətin
Səbri ona dar gəldi.
Qarabağın itkisi
hər insana ar gəldi.*

Bu lirik poemanı Adil Şirin "müharibə şəkilləri" detallı üstündə qurub. Hardasa bu detal məna İsa İsmayılzadənin "Böyüdülmüş şəkillər" poeməsindəki şəkilləri xatırladı. Amma Adilin "müharibə şəkilləri" tamamilə fərqlidir.

*Müharibə şəkilləri
çəkir bizim uşaqlar.
Qarabağdı müharibənin adı.
Bu gün bizim bir adımız,
Qarabağdı, Qarabağ!!!*

Bu şəkillərdə top-tüfəng, qan-qada, ölüm var. Şəkillərdə yaralı əsgərlərin harayı, əsgər anaların fəryadı var. Bu şəkillərdə köçkün şəhəriyində oğul doğur analar. O oğullar böyüyür, yeri gəlsə hər biri bir boz qurda dönür . Bu şəkillərdə "haqqın həqiqətiylə, xalqa sədaqətiylə, Qələbə, zəfər yazır;Tarixin yaddaşına, Tarix yazan sərkərdəmiz!".

Adil Şirin poemanın sonunda Azərbaycan əsgərinə .müraciət edir, bu müraciət təkcə onun dilindən deyil, bütün xalqın dilində səsləniləsi xitablardır. "Qələbəylə açılırsın hər şəhərin, Tarixinə qızıl xətlə yazılırsın hər zəfərin!". Və lap sonl=da "müharibə şəkilləri" detallı böyüyür:

*Hər mərmə bir zəfər toxumu,
Ordumuz qələbə əkir.
Uşaqlar da sevincinə boyayıb
Qələbə şəklini çəkir.*

Müharibə dövrünün poeziyası ilk növbədə nikbinlik üstündə köklənməlidir və biz bunu Böyük Vətən müharibəsi illərində, Birinci Qarabağ savaşında da hiss etmişik. Bu gün Ali Baş Komandanla Azərbaycan ordusu və onların Xalqla birliyi böyük qələbəmizin rəhnidir və eyni zamanda poeziyamızın, ümumən ədəbiyyatımız da bu möhtəşəm sərəya qatılması hiss olunur. Silahlar eyni deyil, amma mədəni silahın da müharibədə böyük rolu olur.Mən "Ədəbiyyat qəzeti" səhifələrində-elə oktyabr ayında- Musa Ələkbərlinin, Elxan Zəl Qaraxanlının və Vaqif Aslanın şeirlərində də sözün gücünü gördüm, hər cür sifarişdən, "mən də varam" istəyindən deyil, ürəklərindən gələn ümid, arzu, qələbə sevincini hiss etdim. Elxan Zəl Qaraxanlı əvvəlki illərdə də "Savaş ayələri" yazırdı, amma yeni "Savaş ayəsi"də onun cəng və təbii səsləri daha

gur eşidilir.Təbii ki, cəng təbillerində səslərin akustikası qələbəyə köklənir və Elxan Zəl Qaraxanlı da təbii sələri ilə öz şeirinin səslərini bir sərəya düzür:

*Cəngin zamanı gəldi,
Tonqalı yandır!.. daram
Daram, daram, dam-daram.
Yuxlamış ruhumuzu,
Titrət, oyandır...daram!
Daram, daram, dam-daram.*

Elxan da hamımız kimi Şuşa həsrətindədir. Və onun "Şuşa həsrəti" şeirində doğrudan da, bizim Şuşa həsrətimizin qəmli ahəngi duyulur.

*Şaşqın Şuşa şüşələnmiş,
Xarı bülbül qor qoxuyur.
Qubadlının gözəlləri
Qu səmindən tor toxuyur.*

Amma hamımız inanırıq ki, bu qəmli ahəngə son qoyulacaq, biz 30 illik həsrətimizə əlvida deyib Cıdır düzünü seyr edəcək, İsa bulğından su içəcək, Natəvanın, Üzeyirin, Bülbülün ruhunu yad edəcəyik..Amma Şuşadan söz açan şeirlərdən biri- Əbülfət Mədətoğlunun "Şuşanın yolu" şeiri mənim bir oxucu kimi daha çox təsir-ləndirdi. Biz müharibənin baş verdiyi bölgələrdən məsafəyə uzağıq, amma hər gün Ordumuzun əsgərlərinin qələbə sədasını eşidirik və özümüzü də o döyüşlərdə hiss edirik. Əbülfəti Mədətoğlu isə Birinci Qarabağ savaşında əzizlərini itirib, döyüşlər görüb.. O, çox yaxşı bilir ki, döyüşçülərimiz qanlar, canlar bahasına qələbə qazanırlar. Şuşanın yolu da igid döyüşçülərimizin süngüləriylə lap yaxında açılacaq:

*Bir igid
sol əliylə
sıxıb ürəyini-
dizi üstə
qana boyanıb
barmağı
ovcu qan dolu...
sağ əliylə
tutub bayrağı
güclə dayanıb
baxır, baxır və bağıır:
-İrəli, qardaşlar,
Görünür Şuşanın yolu!...*

Musa Ələkbərlinin "Ədəbiyyat qəzeti"ndə dərc olunan "Biz nöqtə yox, nida qoyduq, Bu, Qələbə nişanıdır!!!)" silsilə şeirlərində isə yaxın zamanlarda eşidəcəyimiz qələbə sədasına sevinirik. Təbii ki, bu nikbinlik Ordumuzun kənd-kənd, qəsəbə-qəsəbə, şəhər-şəhər qələbələrindən gələn major səslərdir.

*Bu kəlmə od tutub ağızda, dildə,
Təşnəlik yaşadıb obada, eldə.
Dəli bimir coşquyla kükrəyir sel də,
Bulaq da, ırmaq da Qələbə deyir.*

*Bir səda yansıyıb çiçəyə, gülə,
Səs çatıb Şuşada Xarıbülbülə.
Payız dumanında bürünüb tülə,
Çiçək də, yarpaq da Qələbə deyir.*

Nəhayət, Vaqif Aslanın "Ədəbiyyat qəzeti"nin sonuncu sayında (24 oktyabr) şeirləri barədə. Vaqifi Aslan mifoloji bir anlama üz tutur.Alpər Tonqa, Bilgə xapn, əsgər Tanrıqut mifoloji anlama, türkən qalibiyyət ruhu və ölməzliyi ilə bu günün qələbəyə əzmini bir araya gətirir:

*Türk qanına boyanan
çaylar da gəlir dilə:
-Göy hələ basılmayıb,
Dəlinməyib yer hələ.*

*Erməni süngüsündə
çabalayır körpələr.
Sınıq körpülər sənə
Söyləyəcəkdir nələr.*

*Salam, Əsgər Tanrıqut!
Tanrıqut Əsgər, salam!
Qabaqda Qılıkörpü var,
keçməlisən, vəssalam!*

Bu yazıda mən digər şairlərimizin Qələbəyə, Qarabağa inam ifadə edən şeirlərindən geniş söz açə bilmədim. Qalsın sonrakı yazılara.Amma bir məsələ burada qeyd etməyi vacib bilirəm haqqında söz açdığım şeirlərin hamısı əsasən çağırış ruhundadır, qələbəmizə inam ruhundadır. Amma bu motiv hələ müharibə mövzusunun tam əhatə edə bilməz. İnanmaq istəyirəm ki, şeir və poemalarımızda Azərbaycan döyüşçülərinin konkret adlarıyla igidlikləri əks olunsun, onların cəbhədə qəhrəmanlıqlarıyla yan, keçirdiyi psixoloji halları, döyüşə girməmişdən öncə hissləri, duyğuları əks olunsun.

Bir az da bu şeirlərə fəlsəfi ahəng qatışsın. Cavanları kütləvi şəkildə döyüşə, vuruşa səsləndirən nədir?-təbii ki, vətənpərvərlik-bax, bu hissən əyani təəcəssümü də şeirlərimizin ruhuna çöksün.Və bətr iradəmi də bildirir: şairlərimiz mümkün qədər bir az süarçılıqdan xilas olsunlar.

SONDA: ÜMİD SƏNƏDİR ANCAQ, AZƏRBAYCAN ƏSGƏRİ!. Qələbə yaxınlaşır...